

مرور شایسته‌ی متون و گزارش صحیح مطالعات پیشین، شرط بقا و تداوم دانش

سیدعلی انجو^{۱*}، کوروش دلپسند^۲

تاریخ دریافت: 97/8/20

تاریخ پذیرش: 97/9/19

تاریخ انتشار: 97/12/21

نامه به سردبیر

مقدمه

استناد شود؛ به‌خصوص اگر از نتیجه‌گیری آن مقالات در نوشتار ما سخنی به میان می‌آید این الزام حیاتی‌تر می‌شود. در بررسی و جست‌وجوی بسیار اندک و کوتاه‌مدتی که نویسندگان متن حاضر، «فقط» با موتور جست‌وجوگر گوگل اسکالر با کلیدواژه‌های اخلاق، ایران و داروسازی به دو زبان فارسی و انگلیسی در بازه‌ی زمانی ده سال اخیر به عمل آوردند، هفده مقاله و پایان‌نامه با عناوین کاملاً مرتبط با اخلاق داروسازی به دست آمدند که از این میان، تنها به چهار مقاله (منابع شماره‌های ۴، ۹، ۱۱ و ۱۲ در مقاله‌ی مذکور) اشاره شده است؛ درحالی‌که در سایر پژوهش‌های در دسترس، مطالعه‌ی مشابه، یا حتی مطالعه در شهر مشابه (تبریز) وجود دارد (۲-۱۳). در کنار مسأله‌ی اصلی این مقاله، نکته‌ی چشمگیر این بررسی، آن است که علی‌رغم علمی‌پژوهشی‌بودن مقالات پیش‌گفته، برخی از آن‌ها قالب و ساختار اصلی مجله‌ای را که در آن چاپ شده‌اند ندارند. برخی از مقالات چکیده‌ی انگلیسی ندارند. در برخی از مقالات یک ژورنال ثابت، عنوان کوتاه وجود دارد، اما در برخی دیگر از مقالات همان مجله، الزاماتی از این قبیل رعایت نشده است. پرسشی که در این گفتار لازم است به آن پرداخته شود این است که چرا چنین اتفاقی در مقاله‌ای علمی‌پژوهشی رخ می‌دهد؟ آیا ناتوانی در جست‌وجوی

در شماره‌ی اخیر مجله‌ی محترم اخلاق و تاریخ پزشکی مقاله‌ای با عنوان «بررسی وضعیت رعایت اخلاق حرفه‌ای داروسازی در داروخانه‌ها و راهکارهای بهبود آن از دیدگاه دانشجویان و استادان دانشکده‌ی داروسازی تبریز» منتشر شده است (۱) که مطالعه‌ی آن نکاتی را در زمینه‌ی روش‌شناسی انجام مطالعات به‌ویژه مرور متون، به ذهن خواننده متبادر می‌کند. در این گفتار با احترام به ساحت نویسندگان محترم مقاله‌ی مذکور، با نگاهی جست‌وجوگر در پی دلیل ارجاع‌ندادن نویسندگان ایرانی به مقالات یکدیگر برآمده‌ایم. در مقاله‌ی ذکرشده آمده است: «با وجود انتشار مقالات و کتاب‌های متعدد در سال‌های اخیر در زمینه‌ی اخلاق پزشکی در ایران و علی‌رغم اهمیت موضوع اخلاق حرفه‌ای داروسازی و چالش‌های آن، تاکنون مطالعات بسیار محدودی در این حوزه انجام شده است. در نتیجه‌گیری بیشتر مقالات اندک موجود نیز، تأکید بر انجام تحقیقات گسترده‌تر وجود دارد» و از این مقدمه‌ی بدون منبع نتیجه‌گیری شده است که این پژوهش باید انجام می‌شد.

اگر در مقدمه بگوییم مقاله‌ای در این زمینه نیست، می‌توان به همین شکل و بدون منبع مقاله را ادامه داد؛ اما وقتی در بررسی‌ها به مقالاتی اندک رسیده‌ایم شایسته است به آن‌ها

۱. پزشک، دکترای تخصصی اخلاق پزشکی، استادیار گروه اخلاق پزشکی، دانشکده‌ی طب سنتی، دانشگاه علوم پزشکی شهیدبهشتی، تهران، ایران.

۲. داروساز، دکترای تخصصی اخلاق پزشکی، استادیار دانشگاه علوم پزشکی گیلان، رشت، ایران.

* نویسنده‌ی طرف مکاتبه: تهران، خیابان ولیعصر، روبه‌روی توانیر، بن‌بست شمس، دانشکده‌ی طب سنتی، تلفن: ۸۷۷۳۵۲۱،

Email: seyed.ali.enjoo@gmail.com

نتیجه‌گیری

به نظر می‌رسد لازم است در حیطه‌ی آموزش محققان، ایجاد ساختارهای تسهیل‌شده‌تر برای جست‌وجو و تقویت عملکرد نهادهای حساس به حقوق پژوهشگران و مجلات و محققان، بررسی‌های بیشتر و نیز اقداماتی شایسته‌تر انجام گیرد، تا مبادا یک پژوهش دو یا چند بار به وسیله‌ی افراد مختلف، تکرار شود یا افرادی که پژوهش‌های نزدیک به هم دارند، از تحقیقات یکدیگر بی‌خبر باشند؛ زیرا شرط تداوم دانش‌ها آن است که پژوهش «الف»، مقدمه‌ساز پژوهش «ب» گردد و این دو، پژوهش سوم را رقم زنند. بی‌خبری از فعالیت‌های مشابه، علاوه بر تکرار مکررات، هرز منابع و دوباره‌کاری، برداشتن قدم‌های بعدی را کند می‌کند؛ به بیان دیگر، افراد همواره در حال برداشتن گام اول خواهند بود، از برداشتن گام‌های بعدی پژوهش بازمی‌مانند. افزون‌براین، استناد نامناسب به منابع پیشین، به لحاظ اخلاقی نیز صحیح نیست و می‌تواند مصداقی از دستبرد معنوی^۱ باشد؛ لذا شایسته است نویسندگان، داوران و متصدیان ساختارهای پژوهشی و منابع کتابخانه‌ای کشور به این مسائل بیشتر توجه کرده و برای اصلاح آن بیشتر بکوشند.

مقالات، عدم التزام به جست‌وجوی صحیح، ناآشنا بودن به قوانین و الزامات اخلاقی انتشار آثار پژوهشی و الزام به استناد به منابع پیش‌تر منتشرشده را می‌توان از عوامل بروز چنین مسائلی دانست؟ آیا عدم انسجام مقالات فارسی، در دسترس نبودن بانک اطلاعات پایان‌نامه‌ها، آنگونه که باید باشد، یا سایر دلایل ساختاری و زیرساختی نیز در این موضوع دخیل هستند؟ سؤال دوم و چه‌بسا کاربردی‌تر آن است که چگونه می‌توان از وقوع دوباره‌ی چنین مسائلی در انتشار مقالات جلوگیری کرد؟ به بیان دیگر، چگونه می‌توان در آغاز شکل‌گیری ایده‌ی یک تحقیق، از انجام‌گرفتن پژوهش‌های تکراری یا همراه با مطالعه‌ی ناقص جلوگیری کرد؟

آیا نیاز است محققان درباره‌ی شیوه‌های جست‌وجو، به‌ویژه جست‌وجو در منابع علمی پژوهشی یا فارسی‌زبان، بیشتر آموزش ببینند؟ آیا انجمن سردبیران مجلات علوم پزشکی می‌تواند با ایجاد زیرساخت‌ها، مجموعه‌ای منسجم‌تر از منابع موجود را در اختیار محققان قرار دهد تا امکان دسترسی به منابع آسان‌تر شود؟ همان‌طور که پیش‌تر اشاره کردیم، در این بررسی مشاهده شد که برخی مقالاتی که به آن‌ها استناد نشده‌اند، خلاصه‌ی انگلیسی ندارند. سؤال دیگری که در این خصوص به ذهن متبادر می‌شود این است که اگر این مقالات از این نقیصه برخوردار نبودند و مطابق دستورالعمل مجله‌ای که در آن چاپ شده‌اند دارای خلاصه انگلیسی می‌بودند، آیا باز هم از چشم پژوهشگران دور می‌ماندند؟ یا این واقعه در آن صورت نیز تکرار می‌شد. چرا که در فهرست مقالاتی که در همین مقاله به آن‌ها استناد نشده، مقالاتی که تمام انگلیسی هستند نیز دیده می‌شود؛ اما به آن‌ها نیز استناد نشده است.

منابع

- 1- Imaz M, Eteraf-Oskouei T, Najafi M. Evaluation of pharmacy professional ethics in drugstores and its improvement strategies from the viewpoint of students and faculty members of Tabriz School of Pharmacy. *Medical Ethics and History of Medicine*. 2018; 11(1): 65-79. [in Persian]
- 2- Zaboli P, Hashemi-Meshkini A, Varmaghani M, Gholami H, Vazirian I, Zekri HS. Pharmaceutical laws and regulations in Iran: An overview. *J Res Pharm Pract*. 2016; 5(3): 155.
- 3- Javadi M, Asghari F, Salari P. Assessment of professionalism in Iranian pharmacists. *J Med Ethics Hist Med*. 2011; 4: 6.
- 4- Farsam H. Brief history of pharmacy ethics in Iran. *J Med Ethics Hist Med*. 2009; 2: 13.
- 5- Sharif P S, Javadi M, Asghari F. Pharmacy ethics: Evaluation pharmacists' ethical attitude. *J Med Ethics Hist Med*. 2011; 4: 5.
- 6- Delpasand K, Kiani M, Afshar L, Tavakkoli S N. Extracting the Ethical Challenges of Pharmacy Profession in Iran, a Qualitative Study. *Journal of Research in Medical and Dental Science*. 2018; 6(1): 52-58.
- 7- Mostafaei Mehr MM, Afshar L, Rajati F, Shahbazi F. Comparison of professional ethics course in Pharm. D. curriculum of selected pharmacy faculties. *Educ Res Med Sci*. 2017; 6(2): 69-76
- 8- Kholghipour H, Dehshahri A, Mahmoodian H. Professionalism ethics in pharmacy education: Do students have acceptable knowledge or it is a white paper in pharmacy education curriculum?. *J Adv Med Educ Prof*. 2018; 6(4): 190-1.
- 9- Ghand forush sattari MR, Hamzeie H. Evaluation of professional ethics in Tabriz drugstore pharmacists (2011); a Pharm D [Dissertation]. Tabriz (Iran). Tabriz University of Medical Sciences; 2011. [in Persian]
- 10- Salehi K, Erfanmanesh MH, Abbasi M. Examination of legal aspects of the collaboration contracts in drug delivery. *Iran J Med Law*. 2017; 10(39): 29-55.
- 11- Esmalipour R, Parsa M. The Conflict of interest in pharmacy practice. *Medical Ethics and History of Medicine*. 2017; 10(1): 1-17. [in Persian]
- 12- Farsam H. The pathology of pharmacy ethics. *Medical Ethics and History of Medicine*. 2008; 1(1): 61-6. [in Persian]
- 13- Hosseini M. Ethics and competition law in the pharmaceutical industry. *Medical Ethics and History of Medicine*. 2016; 9(1): 1-10. [in Persian]